

Doc. dr Jelena Poljašević*

Nedeljko Gligorević, dipl. ek. **

Mjere poreske politike Republike Srpske kao odgovor na krizu

Rezime

Kako u uslovima ekspanzije privrede, tako i u uslovima recesije, državni aparat na raspolaganju ima instrumente kojima može uticati na makroekonomske i mikroekonomske agregate. Ovim instrumentima se na direktne i indirektne načine obezbjeđuje ostvarivanje ekonomskih i socijalnih ciljeva, te željeni nivo rasta privrede. Poreska politika se u uslovima recesije posebno apostrofira, jer predstavlja važan instrument fiskalne politike. Vođenje stimulativne poreske politike putem reforme poreskog sistema, snižavanja poreskih stopa, promjene poreskih osnovica i uvođenjem poreskih olakšica podstiče se oporavak i omogućava razvoj privrede. Sa druge strane, država mora snositi određeni dio tereta, koji se najviše ogleda u smanjenju budžetskih priliva. U radu se analiziraju poduzete mjere poreske politike Republike Srpske u godinama aktuelne krize, koje se ogledaju u izmjenama direktnih poreza. Posmatraju se efekti proistekli iz vođenja poreske politike i njihov uticaj na privredne subjekte. Takođe, vođenje poreske politike Republike Srpske se analizira i kroz upoređivanje sa poduzetim poreskim mjerama Federacije BiH, Distrikta Brčko, zemalja u okruženju, zemalja Evropske unije i OECD zemalja. Na kraju, posmatra se i analizira uticaj poreske politike na visinu i strukturu domaćih budžetskih priliva Republike Srpske.

UVOD

Efekti posljednje globalne ekonomske krize počeli su se osjećati sredinom 2007. godine. Pad potrošnje i proizvodnje, te rast nezaposlenosti pogodili su zemlje širom svijeta. Pojedine zemlje su prve simptome krize shvatile veoma ozbiljno te preuzele određene akcije, dok su druge smatrale da će njihove ekonomije ostati imune na krizu. U cilju prevazilaženja negativnih efekata krize, vlade su preduzimale razne mjere u zavisnosti od veličine zemlje, njene ekonomske snage, specifičnosti privrede, kulturnog nasljeđa i sl. Najvažniji instrument vlade, fiskalna politika, u vrijeme krize izašla je na front. Mnoge zemlje su usvojile promjene u poreskim stopama ili su počele sprovoditi poresku reformu nadajući se da će njeni efekti stimulisati potrošnju, investicije i dovesti do oporavka privrede. Većina zemalja je smanjila poreske stope kako bi ublažila fiskalni teret domaćinstava i privrede. Motivisani navedenim činjenicama, u nastavku rada prikazaćemo mjere koje su Republika Srpska i zemlje u okruženju preduzele kao odgovor na krizu u području oporezivanja. Istovremeno će se dati kratak osvrt na promjene u poreskim stopama u državama regiona u periodu od 2008. do 2010. godine.

1. NEKA TEORIJSKA RAZMATRANJA O FISKALNOJ POLITICI

Tekuća globalna ekonomska kriza vratila je fiskalnu politiku ponovo u centar javne političke debate. Važnost fiskalne politike proizlazi iz činjenice da je ona moćno vladino sredstvo za upravljanje ekonomijom sa mogućnošću uticaja na bruto domaći proizvod. Promjene u nivou i strukturi vladinog trošenja, oporezivanja ili drugih instrumenata fiskalne politike imaju uticaj na ukupnu tražnju, način alokacije resursa i distribuciju dohotka. Weil (2008) je objasnio osnove fiskalne ekonomije na sljedeći način: "ako je ekonomija u recesiji, sa nezaposlenim proizvodnim kapacitetima i nezaposlenim radnicima, rast u tražnji će dovesti u većini slučajeva do viših output-a bez promjene u nivou cijena"¹.

Fiskalna politika se definiše kao namjerna manipulacija vladinog dohotka i rashoda, kako bi se postigli ekonomski i socijalni ciljevi i održao rast². Ova politika se bazira na teoriji britanskog ekonomiste John Maynard Keynes takođe poznatog kao kenzijanska ekonomija. Prema ovoj teoriji, vlada može da utiče na nivo makroekonomske

* Dekan Fakulteta za ekonomiju i menadžment Slobomir P univerziteta u Bijeljini.

** Asistent Fakulteta za ekonomiju i menadžment Slobomir P univerziteta u Bijeljini.

¹ Weil, David N. 2008. *Fiscal Policy*, Library of Economics and Liberty, The Concise Encyclopedia of Economics, <http://www.econlib.org/library/Enc/FiscalPolicy.html>.

² www.buythemap.com

produktivnosti putem rasta ili opadanja poreskog nivoa i javne potrošnje. Prema tome, dva osnovna instrumenta fiskalne politike su vladina potrošnja i oporezivanje.

U proteklom periodu, sve države su instrumentima fiskalne politike nastojale da negativne uticaje krize na njihove ekonomije minimiziraju. Sa jedne strane, nastojala se sprovesti optimalna reforma poreskog sistema u cilju porasta prihoda države i unapređenja rasta bez jednostavnog rasta poreskih stopa. Neki autori smatraju da promjena poreske strukture sa direktnih na indirektnu poreze može doprinijeti porastu poreskih prihoda uz istovremeno minimiziranje negativnih efekata po rast, dok su se drugi zalagali za proširenje poreske baze prije nego povećanje postojećih poreza. Ukoliko govorimo, na primjer, o porezu na dobit preduzeća, promjena ovih stopa ponekad se koristi za stabilizaciju privrede, pošto bi porez na dobit preduzeća, da nema takvih korekcija, vjerovatno pogoršao konjunkturalna kretanja. U periodu recesije, mala i srednja preduzeća, koja imaju ograničen pristup tržištima kapitala, suočavaju se sa nedostatkom sredstava i primorana su da smanje svoje investicije. Porez na dobit preduzeća smanjuje sredstva koja bi ta preduzeća imala na raspolaganju za reinvestiranje, što dodatno utiče na pad investicija. U cilju stabilizacije investicija država bi mogla da učestvuje u podjeli rizika na način da u doba pada aktivnosti dijeli gubitke sa privredom, a ne samo dobit u doba prosperiteta. Pored stabilizacije, ovaj porez se najčešće koristi i kao podsticaj investiranja u neke privredne grane.

S druge strane, budući da je ekonomski rast jedan od osnovnih ciljeva makroekonomista i vlade, ukoliko je ekonomija u recesiji, vladin prioritet postaje stimulisanje rasta kreiranjem dodatne zaposlenosti i rastom ukupne tražnje. Kenzijanci sugeriraju da su prilagođavanje vladinog trošenja i poreskih stopa najbolji način da se stimuliše tražnja. Ovo se može koristiti u doba recesije ili niske ekonomske aktivnosti kao osnovni mehanizam u obezbjeđenju osnove za snažan ekonomski rast i povećanje zaposlenosti. Prema ovoj teoriji, budžetski deficit iz ovog perioda će biti pokriven iz ekonomskog buma koji slijedi.

Prilikom izbora navedenih instrumenata treba znati da na stabilizaciju poslovnog ciklusa fiskalna politika djeluje na dva načina: putem automatskih stabilizatora i sprovođenjem diskrecione politike.

Automatski stabilizatori, kao što i sam naziv kaže, djeluju automatski budući da su ugrađeni u strukturu ekonomije. U svakoj zemlji vlada utvrđuje pravila i kriterijume oporezivanja i transfernih plaćanja. Ako građani zadovolje ove kriterijume, dolazi do plaćana poreza ili primanja transfernih sredstava. Visina poreskih prihoda i transfernih plaćanja države zavisi od njene ekonomske aktivnosti. U periodu recesije, automatski stabilizatori povećavaju budžetski deficit. Forme poreza koje djeluju kao automatski stabilizatori su porez na dobit preduzeća i progresivni porez na dohodak. Poreski prihodi države imaju tendenciju pada kao procenat nacionalnog dohotka tokom recesije upravo zbog načina na koji je poreski sistem izgrađen. Porez na dohodak građana je u većini zemalja progresivan. Ukoliko dohodak pojedinca raste, doći će do rasta i prosječne poreske stope. I obrnuto, ukoliko dohodak pada, domaćinstva plaćaju manje poreza kao procenat od dohotka.

Porez na dobit preduzeća je baziran na dobitku, a ne na prihodu. U recesiji dobit opada mnogo brže od prihoda. Zbog toga preduzeća plaćaju mnogo manje poreza na dobit i pri malom smanjenju ekonomske aktivnosti. Ukoliko nacionalni dohodak raste, onda i domaćinstva i preduzeća plaćaju veći porez kao procenat od nji-

hovog dohotka. U periodu ekonomskog buma, poreski prihodi su veći, a u recesiji su manji; ne samo u apsolutnim iznosima nego i kao procenat nacionalnog dohotka.

Transferna plaćanja uključuju socijalnu pomoć starijim osobama, pomoć nezaposlenima i pomoć siromašnima. Ova transferna plaćanja djeluju suprotno od poreza. Ukoliko dođe do pada ekonomske aktivnosti, povećava se broj nezaposlenih i siromašnih, što dovodi do povećanja transfernih plaćanja države.

S ovim u vezi kaže se da automatski stabilizatori predstavljaju ugrađen mehanizam u poreski sistem koji funkcioniše na način da smanjuje fluktuaciju u GDP (BDP) bez eksplicitnih političkih mjera vlade. Veličina budžetskog deficita ima tendenciju rasta u uslovima kada zemlja uđe u recesiju budući da se sa jedne strane prihodi od poreza smanjuju, a sa druge strane rashodi koji proizilaze iz programa socijalnih pomoći rastu.

Diskreciona fiskalna politika je politička mjera koja se sastoji u promjenama u fiskalnim programima koje inicira vlada sa ciljem da se promijeni ukupna tražnja, pruže alternativni načini stimulisanja ekonomije, u uslovima kada su ukupna tražnja i kamatne stope niske i kada cijene padaju ili se očekuje njihov pad. Osnovni nedostatak ove mjere je što postoji vremenski razmak između trenutka kada je utvrđena potreba za promjenom u fiskalnoj politici i vremena kada do promjene dođe. U zemljama u razvoju diskreciona fiskalna politika je prociklična, a to znači da se stimulanse pružaju tokom povoljne ekonomske aktivnosti i ukidaju tokom recesije.

Koje mjere su zemlje preduzele u vezi sa oporezivanjem u periodu krize biće prikazano u nastavku rada.

2. MJERE PORESKE POLITIKE U REGIONUI ŠIRE

Kao odgovor na krizu, zemlje širom svijeta su preduzele različite fiskalne mjere. U ekonomskim krugovima ponovo je pokrenuta debata: treba li se vlada fokusirati na fiskalnu ekspanziju ili na poreske podsticaje. U pojedinim zemljama preduzete su obje mjere kao što su Njemačka, SAD, Ujedinjeno Kraljevstvo i Letonija. Međutim, i u ovim zemljama se postavlja pitanje koji je najbolji odnos ovih mjera. Većina zemalja je usvojila paralelne programe podsticaja trošenja i programe smanjenja poreskih stopa.

U okviru fiskalne ekspanzije najočiglednija mjera su infrastrukturni projekti koji kreiraju nova radna mjesta i pokazuju da vlada preduzima korake u savladavanju krize. Ograničenje u njenom sprovođenju je nedovoljnost sredstava, što može prouzrokovati veliki budžetski deficit. Mogućnost povećanja javne potrošnje u recesiji je limitirana, sem ukoliko se zemlja ne odluči za dodatno zaduženje na međunarodnom nivou.

Smanjenje poreza je preduzeto u većini OECD zemalja gdje je smanjenje koncentrisano na porez na dobitak, dok je došlo do neznatnog povećanja stope porez na dohodak. Svaka zemlja centralne i istočne Evrope je usvojila poreske promjene u zadnje dvije godine. Od istočnoevropskih ekonomija Češka i Poljska su bile u mogućnosti da ponude i fiskalne stimulanse.

U 2009. godini Deloitte je publikovao studiju³ poreskih mjera preduzetih od vlada u preko 50 zemalja u borbi protiv krize. Stimulativne mjere se uobičajeno odnose na:

³ Deloitte: *Tax responses to the global economic crisis*, 2009.

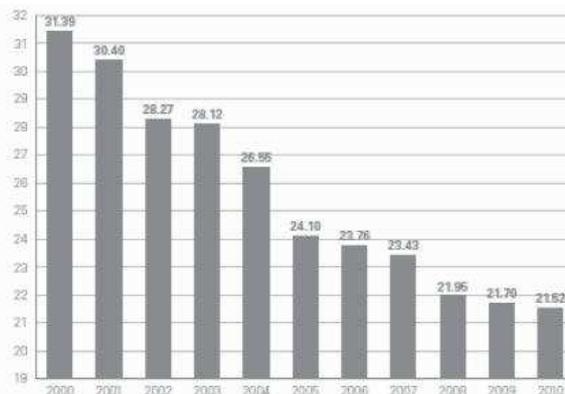
- umanjenje poreske dobiti za izvršena ulaganja u osnovna sredstva (Austrija, Letonija, Holandija);
- umanjenje oporezivog dohotka preduzetnika ukoliko je profit reinvestiran (Austrija);
- smanjenje poreske stope na izgradnju kuća (Belgija, Rusija);
- subvencija kamate pojedincima na kredite uzete za uštede energije kod sopstvenog kućnog grijanja (Belgija);
- subvencija kamata na stambene kredite za mlade bračne parove (Bugarska, Finska);
- smanjenje osiguranja za zaposlene sa niskim dohotkom (Češka), te smanjenje socijalnih doprinosa (Finska);
- brži povrat preplaćenog poreza na dodatu vrijednost (Češka, Slovačka);
- ubrzana amortizacija osnovnih sredstava kako bi se smanjila oporeziva dobit (Slovačka);
- stimulacije za istraživanje (Finska, Francuska, Irska, Norveška);
- umanjenje poreskih obaveza malih i srednjih preduzeća gubicima koje su ostvarila njihova zavisna preduzeća u inostranstvu (Francuska);
- umanjenje poreske obaveze za pojedince sa niskim dohotkom (Francuska, Italija);
- povećanje neoporezivog iznosa dohotka (Njemačka);
- smanjenje velikog broja godišnjih taksi koje plaćaju preduzeća (Grčka);
- ukidanje oporezivanja dividendi (Rumunija); i sl.

Pored ovog, u posljednje vrijeme je obavljen niz istraživanja o promjenama poreza širom zemalja. Osnovni cilj ovih istraživanja je procijeniti da li su i koliko promjene u poreskim stopama doprinijele prevazilaženju krize kroz fiskalno rasterećenje. U publikacijama Svjetske banke autori Angelov i Djanko⁴ diskutuju o potencijalnim koristima smanjenja poreza na dohodak u Bugarskoj. Oni su ustvrdili da će smanjenje ovog poreza za 7,5 procentnih poena, sa 31,3% na 23,8%, imati za rezultat kreiranje novih ili očuvanje 130.000 radnih mjesta, te rast u godišnjem GDP-u u Bugarskoj od 0,5 %.

2.1. Promjene direktnih i indirektnih poreza u periodu krize u evropskim zemljama

Porez na dobit preduzeća izaziva podijeljena mišljenja u vezi s tim ko uopšte snosi teret poreza na dobit preduzeća. Mnogi ekonomisti smatraju da teret ovog poreza u najvećoj mjeri snose potrošači i zaposleni, a ne vlasnici preduzeća. Međutim, oko jednog se svi ekonomisti slažu, a to je da preduzeće ne podnosi teret poreza nego ljudi: akcionari, zaposleni ili potrošači⁵. Tipična globalna akcija u cilju stimulisanja investicija je smanjenje stope poreza na dobit. Zemlje su uočile da usljed globalizacije dolazi do seljenja djelatnosti širom svijeta. Prihod koji zemlje ostvaruju po osnovu poreza na dobit je nestabilan izvor prihoda. Polazeći od toga da je izvor ovih prihoda manje pouzdan, kombinovano sa potrebom da se privuku investicije, logično je da će doći do pada ovih poreskih stopa.

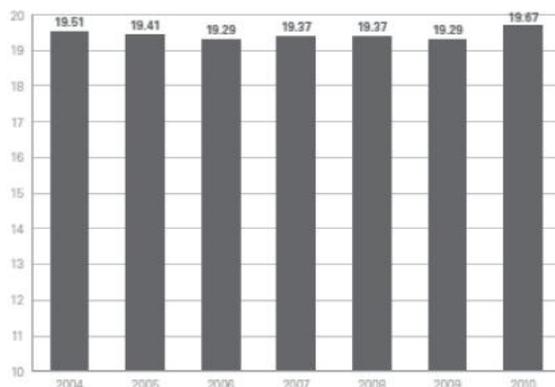
Na globalnom nivou u periodu od 2005. do 2010. godine došlo je do pada stope poreza na dobitak sa 27,05% na 24,99%. Ukoliko posmatramo zemlje Evrope, u posmatranom periodu nijedna posmatrana zemlja nije povećavala ovu stopu; one su ostale ili konstantne ili su padale. Najveća stopa poreza na dobit je u Makedoniji i iznosi 35%, dok je u Njemačkoj ova stopa sa 38% pala na 29%; a u Italiji sa 37% pala na 32 %. Najniža stopa poreza na dobit je u Crnoj Gori i iznosi 9%, dok je u Srbiji, Bosni i Hercegovini, Bugarskoj i Albaniji 10%⁶.

Grafik 1. Evropa: Prosječna stopa poreza na dobit preduzeća 2000-2010. godine⁷

Kao što vidimo iz prethodnog grafika, u posljednjih deset godina u Evropi se prosječna stopa poreza na dobitak konstantno smanjivala; dok je 2000. godine prosječna stopa iznosila 31,39% u 2010. godini ona je 21,52%.

S druge strane, da bi kreirale stabilnu poresku bazu, države su se okrenule indirektnim porezima preduzimajući mjere kao što su povećanje poreskih stopa, širenje poreske osnove ili uvođenje poreza na dodatu vrijednost. Kada posmatramo stope PDV-a u proteklom petogodišnjem periodu na globalnom nivou, ove stope su sa 15,94% u 2005. godine pale na 15,41% do 2009. godine da bi u 2010. godini porasle na 15,61%.

Grafik 2. Evropa: Prosječna stopa poreza na dodatu vrijednost 2004-2010. godine⁸

U istom periodu u Evropi su ove stope ili stagnirale ili rasle (ni u jednoj zemlji nije došlo do pada stope poreza na dodatu vrijednost). Prosječna stopa PDV-a je, kao što se vidi na grafiku 2, varirala u posmatranom sedmogodišnjem periodu u intervalu od 19,29% do 19,67%. Do rasta ove stope došlo je u Hrvatskoj, Finskoj, Estoniji,

⁴ Angelov, Djankov: *Tax Stimulus as Crisis Response*, World bank publication, January 2009, str. 5.

⁵ Joseph E. Stiglitz: *Ekonomija javnog sektora*, Ekonomski fakultet Beograd, Beograd 2004, str. 660.

⁶ KPMGs corporate and indirect tax survey 2010.

⁷ KPMGs corporate and indirect tax survey 2010, page 80, www.kpmg.com/LU/en/IssuesAndInsight

⁸ Ibid., page 81.

Grčkoj, Letoniji, Rumuniji i Španiji. Najveće stope PDV-a u Evropi su u Danskoj, Norveškoj i Švedskoj (25%); a slijedi Island sa 24%, te Poljska, Hrvatska i Finska sa 22%. Najniže stope PDV-a su u Luksemburgu 15%, te u Bosni i Hercegovini, Ujedinjenom Kraljevstvu i Crnog Gori sa 17%.

Pojedine zemlje su, pored opšte, uvele i nultu stopu PDV-a na određene proizvode kao što su hljeb, mlijeko, lijekovi, knjige i sl.

Najveći rast stope poreza na dohodak u 2010. godini se desio u Evropi, odnosno najveći porez na dohodak na svijetu i dalje plaćaju građani EU, gdje je prosječna stopa porasla za 0,4% u toku prošle godine. Kada posmatramo pojedinačne zemlje, najveća stopa poreza na dohodak je u Švedskoj sa 56% u 2010. godini. Ipak najveći rast ove stope se desio u Ujedinjenom Kraljevstvu, gdje je porez na dohodak porastao u 2010. godini sa 40% na 50%, a zatim slijede Grčka sa porastom od 9%, te Portugal i Francuska sa rastom od 3%.⁹

Pored poređenja nominalnih, mogu se porediti i efektivne stope poreza na dohodak. Efektivne stope su izvedene uzimajući u obzir ukupne poreze na bruto dohodak prije umanjjenja (koje može da bude za socijalne doprinose) kako bi se omogućila bolja uporedivost budući da umanjjenja mogu značajno varirati između zemalja. Dok je Švedska zemlja sa najvećom nominalnom stopom poreza na dohodak, uzimajući 100.000 USD kao bazu, Hrvatska, Mađarska i Grčka imaju najveći kumulativnu efektivnu stopu koja se kreće između 45 i 52 procenta. Osnovna razlika u pokazateljima odnosi se na dopinose za socijalno osiguranje. U Evropskoj uniji najviše stope poreza na dohodak su u zemljama Skandinavije i prelaze 50%. Najniže stope su u Bugarskoj, Rumuniji, Češkoj i Slovačkoj (između 10% i 20%).

Tabela 1. Stope poreza na dobit

	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
Republika Srpska ¹⁰	10	10	10	10	10
Federacija BiH ¹¹	30	10	10	10	10
Distrikt Brčko ¹²	-	-	10	10	10
Srbija ¹³	10	10	10	10	10
Hrvatska ¹⁴	20	20	20	20	20
Slovenija ¹⁵	23	22	21	20	20

Posmatrajući poresku stopu na dobit u Republici Srpskoj, te poreske stope na dobit zemalja u okruženju i ostalih zemalja u Evropi, može se doći do zaključka da stopa poreza od 10% predstavlja stimulans kako za razvoj domaćeg preduzetništva, tako i za inostrana preduzeća. Vidimo i to da nijedna zemlja u okruženju, sa izuzetkom Slovenije, nije od 2008. godine, kada se kriza počela i osjećati, koristila mogućnost promjene stope poreza na dobit kao makroekonomskog instrumenta za ublažavanje posljedica krize.

3. KOMPARATIVNA ANALIZA DIREKTNIH I INDIREKTNIH POREZA U REPUBLICI SRPSKOJ I ZEMLJAMA OKRUŽENJA

3.1. Porez na dobit

Republika Srpska, Federacija BiH i Distrikt Brčko imaju usklađenu stopu poreza na dobit preduzeća, koja iznosi 10%. Međutim, sve do 2008. godine poreska stopa u Federaciji BiH bila je 30%. To je bio glavni razlog zbog koga su mnoga preduzeća samo fiktivno registrovala preduzeća kćerke na teritoriji Republike Srpske i plaćala najveći dio poreza na dobit po povoljnijoj stopi od 10%. Zbog realnog odliva novca iz FBiH u korist RS, došlo je do harmonizacije poreske stope na dobit na nivou entiteta. Takođe, smanjenje stope poreza na dobit u FBiH sa 30% na 10% u 2008. godine se može posmatrati kao odgovor Federacije na uslove poslovanja u krizi. Posmatrajući Sloveniju, možemo reći da je porez na dobit iznosio 25% do kraja 2005. godine. Tada je kao cilj postavljeno snižavanje poreske stope na 20% do početka 2010. godine, te je na tome nivou poreska stopa i zadržana. Iako je odluka o postepenom smanjenju stope poreza na dobit donesena još prije prvih znakova krize, može se reći da se ova mjera dobro uklopila u priču o olakšavanju pozicije preduzetnika koji posluju u Sloveniji. U Hrvatskoj porez na dobit iznosi, kao i u Sloveniji, 20%, što predstavlja znatno višu poresku stopu u odnosu na BiH i Srbiju, gdje je stopa ovog poreza takođe 10%.

3.2. Stope doprinosa¹⁶

Ono što karakteriše stopu doprinosa na platu zemalja u okruženju jeste stabilnost u posmatраних pet godina (Srbija, Hrvatska, Slovenija). Poređenjem ovih stopa možemo reći da FBiH ima najvišu stopu doprinosa, koja je viša čak i od stope dopinosa u Sloveniji (za 3,30%), dok je stopa doprinosa u Republici Srpskoj najniža u odnosu na posmatrane zemlje. Evidentna je i značajna razlika između dva entiteta Bosne i Hercegovine za 2011. godinu. Iako je FBiH od 2009. godine umanjila stopu doprinosa sa 43,5% na 41,5%, na kojem nivou je ostala i do danas, to je znatno viša stopa doprinosa u odnosu na Republiku Srpsku, gdje u 2011. godini ona iznosi 33%.

⁹ KPMGs individual income tax and social security rate survey 2010. www.kpmg.com/Global/en/IssuesAndInsig

¹⁰ http://www.narodnaskupstinars.net/cir/zakoni/zakon.php?id_zakona=188

¹¹ <http://www.fbihvlada.gov.ba/bosanski/zakoni/index.php>

¹² <http://www.skupstinabd.ba/zakoni/166/Zakon%20o%20porezu%20na%20dobit-B.pdf>

¹³ http://www.parlament.gov.rs/content/cir/akta/zakoni_pretraga.asp?sortOrder=&naziv=%E4%EE%E1%E8%20%F2&glasnik=&Submit=%CF%F0%EE%ED%E0%90%E8

¹⁴ <http://www.zakon.hr/z/99/Zakon-o-porezu-na-dobit>

¹⁵ <http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&sm=k&q=davek+na+dohodek&mandate=-1&o=20&unid=SZIC12563A400338836C12572140027C00F&showdoc=1>

¹⁶ Prije nego što se upustimo u razmatranje i analizu stopa doprinosa, potrebno je reći da se polazi od pretpostavke da osigurano lice uplaćuje doprinose isključivo za prvi stubac penzijskog osiguranja, te da obračun radnog staža ne podliježe beneficijama, odnosno da se 12 mjeseci posmatra u radnom stažu kao 12 mjeseci.

Tabela 2. Stope doprinosa na platu

	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
Republika Srpska ¹⁷	28	28	30,6	30,6	33
Federacija BiH ¹⁸	43,5	43,5	41,5	41,5	41,5
Srbija ¹⁹	35,8	35,8	35,8	35,8	35,8
Hrvatska ²⁰	37,2	37,2	37,2	37,2	37,2
Slovenija ²¹	38,2	38,2	38,2	38,2	38,2

Iako u relativnom odnosu Republika Srpska ima povoljniju porešku stopu u odnosu na FBiH, ne može se zanemariti činjenica da stopa doprinosa u Republici Srpskoj ima tendenciju rasta u periodu krize. Tako je u 2009. godini ona povećana sa 28% na 30,6%, da bi od 2011. godine stupio na snagu Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o doprinosima²², prema kojem stopa doprinosa iznosi 33%.

3.3. Stope poreza na dohodak²³

Kod poreza na dohodak posmatranih zemalja nailazi se na značajno različite pristupe i koncepte oporezivanja dohotka fizičkih lica. Tako se u Hrvatskoj i Sloveniji primjenjuje sintetički koncept²⁴ oporezivanja poreza na dohodak sa progresivnom poreskom stopom. U entitetima BiH i u Distriktu Brčko se primjenjuje sintetički koncept poreza na dohodak sa proporcionalnom poreskom stopom, dok se u Srbiji koristi cedularni koncept oporezivanja dohotka po progresivnoj stopi, gdje se prihod od zarada oporezuje po stopi od 12%, dok se porez na dohodak oporezuje po stopi od 10% i 15%, u zavisnosti od visine ukupnog godišnjeg dohotka. Republika Srpska je imala progresivne poreske stope sve do kraja 2008. godine, kada je najviša progresivna stopa od 15% spuštena na proporcionalnu poresku stopu od 8%. Međutim, u 2011. godini došlo je do rasta ove stopa na 10%. Time je stopa poreza na dohodak u entitetima BiH i u Distriktu Brčko izjednačena. Slovenija je do 2007. godine imala poresku stopu na dohodak za najviši razred u iznosu od čak

50%, što je od 2007. godine sniženo na 41%, te ja ne tome nivou ostala i do danas. Kao reakcija Hrvatske na ekonomsku situaciju u svijetu i zemlji, uslijedilo je smanjene stope poreza na dohodak 2010. godine i to tako da je najniža stopa sa 15% snižena na 12%, dok je najviša stopa sa 45% snižena na 40%. Istovremeno je došlo do pomijeranja granica svakog razreda, što se detaljno može vidjeti u tabeli 3. Kakav je kumulativni efekat postignut u Hrvatskoj, može se najbolje prikazati na sljedećem primjeru. Ako pretpostavimo da fizičko lice ostvaruje dohodak u iznosu od 100.000 KM na godišnjem nivou, do 2010. godine moralo je platiti porez na dohodak u iznosu od 33.508,15 KM. Nakon izmjene Zakona o porezu na dohodak za isti iznos prihoda će se platiti porez u iznosu od 36.921,73 KM, što je za 10,18% više u odnosu na prethodnu godinu. Međutim, ako lice ostvaruje dohodak u iznosu od 30.000 KM na godišnjem nivou, do 2010. godine bi plaćalo porez u iznosu od 6.100 KM, a prema sadašnjem zakonu će plaćati 5.500 KM, što je za 9,83% manje u odnosu na prethodnu godinu. Ovim se dolazi do zaključka da je Hrvatska iskoristila instrument "porez na dohodak" kako bi veći teret plaćanja poreza prenijela na lica koja ostvaruju viši godišnji prihod, u korist lica koja ostvaruju niži godišnji dohodak.

Kada govorimo o stopama poreza na dohodak fizičkih lica, korisno je spomenuti i činjenicu da se prosječne poreske stope na dohodak u zemljama Evropske unije nalaze na nivou od oko 26% za 2010. godinu²⁵. Dakle, kao i kod poreza na dobit, i kod ovog poreza uočavamo osjetno niži nivo poreske stope u Republici Srpskoj u odnosu na poreske stope u okruženju i u ostatku Evrope.

Tabela 3. Stope poreza na dohodak²⁶

	2009.		2010.		2011.	
	%	Odbitak	%	Odbitak	%	Odbitak
Republika Srpska ²⁷	8	3.600	8	3.000 ²⁸	10	0
Federacija BiH ²⁹	10	3.000	10	3.000	10	3.000
Brčko Distrikt ³⁰	10	3.600	10	3.600	10	3.600
Srbija ³¹	do 6 prosječnih plata 10% iznad 6 prosječnih plata 15%	40% od prosječne godišnje zarade	do 6 prosječnih plata 10% iznad 6 prosječnih plata 15%	40% od prosječne godišnje zarade	do 6 prosječnih plata 10% iznad 6 prosječnih plata 15%	40% od prosječne godišnje zarade

¹⁷ http://www.narodnaskupstinars.net/cir/zakoni/zakon.php?id_zakona=401

¹⁸ <http://www.fbihvlada.gov.ba/bosanski/zakoni/index.php>

¹⁹ http://www.parlament.gov.rs/content/cir/akta/akta_detalji.asp?id=157&t=Z#

²⁰ <http://www.zakon.hr/z/365/Zakon-o-doprinosima>

²¹ <http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&sm=k&q=Zakon+o+prispevkih&mandate=-1&unid=SZI03C1628F7995D201C125661F0025357E&showdoc=1>

²² http://www.narodnaskupstinars.net/cir/zakoni/zakon.php?id_zakona=555

²³ Kod poreza na dohodak važi pretpostavka da se pod dohotkom posmatra dohodak iz svih izvora, ne samo dohodak od zarada.

²⁴ Više o konceptima oporezivanja dohotka pogledati u: Prof. dr Božidar Raičević, *Javne finansije*, Ekonomski fakultet, Beograd, 2005, str. 163.

²⁵ Dr Dragan Mikerević: *Finansijski menadžment*, četvrto izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Ekonomski fakultet u Banjoj Luci i Finrar, Banja Luka, 2011, str. 36.

²⁶ Zbog narušavanja preglednosti tabele prikazani su samo podaci za posljednje tri godine. Značajne promjene koje se odnose na prethodne godine su navedene u tekstu.

²⁷ <http://www.narodnaskupstinars.net/cir/zakoni/pretraga1.php?naziv=%EF%EE%F0%E5%E7+%ED% E0+%E4%EE%F5%EE%E4%E0%EA&Submit=+%CF%F0%E5%F2%F0%E0%E6%E8+>

²⁸ Od 6.6.2010. godine osnovni odbitak je smanjen sa 3.600 na 3.000 KM.

²⁹ "Službene novine Federacije BiH", broj 14/08. (24.3.2008).

³⁰ <http://skupstina.ba/ba/zakoni/ba/zopndn.html>

³¹ http://www.parlament.gov.rs/content/cir/akta/akta_detalji.asp?id=803&t=Z

Hrvatska ³²	do -10.129	15%	5700 ³³	do 10.129	12% ³⁴	5.700	do 10.129	12%	5.700
	10.130- 25.320	25%		10.130-30.384	25%		10.130-30.384	25%	
	25.321-70.909	35%		<30.385	40%		<30.385	40%	
	<70.910	45%							
Slovenija ³⁵	do 13.300	16%	5.477 ³⁶	do 13.300	16%	5.477	do 13.300	16%	5.477
	13.301-26.600	27%		13.301-26.600	27%		13.301-26.600	27%	
	<26.601	41%		<26.601	41%		<26.601	41%	

Sa druge strane, potrebno je sagledati i godišnji lični poreski odbitak. U Republici Srpskoj postoji jasan trend umanjenja ličnog odbitka: do 2009. godine on je iznosio 250 KM mjesečno, nakon toga je u 2009. godini uvećan na 300 KM, u toku 2010. je umanjen na 250 KM, da bi od 2011. godine bio potpuno i ukinut. Pored toga, od 2009. godine porez na dohodak se više ne obračunava na bazi neto prihoda nego na bazi bruto prihoda, što dodatno otežava poziciju i poslodavca i radnika. U FBiH godišnji lični poreski odbitak iznosi 3.000 KM, dok je u Brčko Distriktu taj odbitak 3.600 KM na godišnjem nivou. U Srbiji godišnji lični poreski odbitak iznosi 40% od prosječne godišnje zarade, što bi za 2010. godinu približno iznosilo 3.000 KM³⁷ godišnje. Po ovome pokazatelju, u odnosu na posmatrane zemlje, prednjači Slovenija sa godišnjim ličnim poreskim odbitkom od 5.477 KM, te Hrvatska sa 5.700 KM.

4. UTICAJ PORESKE POLITIKE NA BUDŽET REPUBLIKE SRPSKE OD 2007. DO 2011. GODINE

Da bi se utvrdilo kako promjene u poreskoj politici utiču na budžet Republike Srpske, potrebno je prvenstveno da analiziramo budžetske prihode, što je i urađeno pomoću tri tabele. Prva tabela (tabela 4) prikazuje apsolutne iznose prihoda u periodu od 2007. do 2011. godine; u drugoj tabeli (tabela 5) korišćen je lančani indeks, gdje je kao prva bazna godina uzeta 2007. godina, te se na osnovu ove tebele može doći do informacije o kretanju svakog pojedinačnog prihoda od poreza kroz posmatranih pet godina; i treća tabela (tabela 6) prikazuje procentulano učešće svakog od prihoda u Ukupnom domaćem prihodu. Nakon analize, najznačajnija zapažanja su uzložena u nastavku.

U posmatranom periodu stopa poreza na dodatu vrijednost koji čini okosnicu indirektnih poreza se nije mijenjala, tako da promjene u visini prihoda po ovom osnovu, možemo slobodno reći, odražavaju promjene u ekonomskoj aktivnosti zemlje. Prihodi od indirektnih poreza bili su najviši u 2008. godini i u odnosu na 2007. godinu su zabilježili rast od 2,64%, što se može objasniti činjenicom da je u 2008. godini zabilježen rast ekonomske aktivnosti. Međutim, u odnosu na Ukupan domaći prihod, učešće indirektnih poreza u 2008. godini je palo sa 74% na 67,42%, što je rezultat povećanja učešća direktnih poreza u Ukupnim domaćim prihodima, što je svakako pozitivno. Nakon toga, u 2009. godini, indirektni porezi su zabilježili

najniži iznos u posmatranom periodu kao posljedica krize koja se u ovoj godini osjetila u Republici Srpskoj. Nakon toga, u 2010. godini dolazi ponovo do njihovog rasta, dok je za 2011. godinu planirano da se ovi prihodi vrate na približno isti nivo kao i 2007. godine.

Učešće direktnih poreza u ukupnom domaćem prihodu se kreće oko 18%. Ako se uzme da je, recimo, u Njemačkoj u 2008. godini učešće ovih poreza u prihodima iznosilo 47,3%³⁸ dok je u istoj godini u Republici Srpskoj to učešće 19,47%, lako se uočava u čemu leži razlika između budžetskih prihoda ovih dviju republika. U Republici Srpskoj osnovni budžetski prihod predstavlja prihod od indirektnih poreza, koji se kreće oko 70% u odnosu na ukupan domaći prihod.

Stopa poreza na dobit u posmatranom periodu, kao što smo vidjeli, nije se mijenjala. Prihodi po osnovu ovog poreza učestvuju u ukupnom domaćem prihodu u posmatranom periodu prosječno sa oko 8%. Pošto se porez na dobit uplaćuje akontativno (razliku je potrebno uplatiti najkasnije do 31.3) na bazi procijenjene aktivnosti za predstojeću godinu, jasno je zašto je u 2009. kao kriznoj godini došlo do porasta prihoda po osnovu ovog poreza. Preduzeća na bazi privredne aktivnosti iz prethodne godine su prijavila i plaćala akontaciju poreza na dobit. U 2010. godini dolazi do smanjenja prihoda po ovom osnovu od 13,14% dok je za 2011. godinu projektovano dodatno smanjenje od 2,34% u odnosu na prethodnu godinu.

Posebnu pažnju ćemo usmjeriti na prihode po osnovu poreza na dohodak i lična primanja budući da je u posmatranom periodu došlo jedino do promjena ovih poreskih stopa i pravila njihovog obračunavanja. Prihod od poreza na dohodak i ličnih primanja je u 2008. godini bio najviši po iznosu i u odnosu na prethodnu godinu ostvaren je nominalni rast od 86,58%. Međutim, u 2007. godini su izvršena rezervisanja po osnovu povrata poreza poreskim obveznicima u iznosu od 25 miliona. Od tog iznosa 18 miliona nije iskorišćeno, što je preneseno na prihode za 2008. godinu, tako da je realan rast prihoda po osnovu ovog poreza 30%. Ovaj rast se može objasniti rastom prosječne neto plate u Republici Srpskoj, gdje je prosječna neto plata iznosila 755 KM, što je za 29,1% više od prosjeka za 2007. godinu. Takođe, prosječna neto plata u decembru 2008. godine iznosila je 819 KM³⁹. Nakon toga u 2009. godini slijedi pad od gotovo 32%, iako je prosječna neto plata u odnosu na prethodnu godinu bila veća za 4,4%. Potrebno je reći da je u tom periodu došlo do izmjene Zakona o porezu na dohodak, tako da je progresivna stopa od maksimalno 15% zamijenjena proporcionalnom stopom od 8%, dok se sa obračunavanja poreza na dohodak na neto osnovi prešlo na bruto osnovu, a lični odbitak je sa 250 KM mjesečno uvećan na

³² Narodne novine, br. 80/10.

³³ Iznosi su preračunati iz HRK u BAM prema kursnoj listi CB BiH na dan 4.3.2011. godine.

³⁴ Dana 1.7.2010. došlo je do promjene u stopama poreza na dohodak.

³⁵ <http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&sm=k&q=Davek+na+dohodek&mandate=-1&o=20&unid=SZIC12563A400338836C12572140027C00F&showdoc=1>, član 122

³⁶ Iznosi su preračunati iz EMU u BAM prema kursnoj listi CB BiH na dan 4.3.2011. godine.

³⁷ Iznosi su preračunati iz RSD u BAM prema kursnoj listi CB BiH na dan 1.7.2010. godine.

³⁸ Dr Dragan Mikerević: *Finansijski menadžment*, četvrto izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Ekonomski fakultet u Banjoj Luci i Finrar, Banja Luka, 2011, str. 33.

³⁹ Saopštenje Republičkog zavoda za statistiku Republike Srpske, broj: 9/09, 26.01.2009. godine.

300 KM mjesečno. Istovremeno, nezaposlenost u 2009. u odnosu na 2008. godinu porasla je za 3,28%⁴⁰. U krajnjoj instanci, sve to je uticalo na smanjenje prihoda po osnovu ovog poreza. U 2010. godini dolazi do daljeg pada prihoda po osnovu ovog poreza, umanjuje se dodatno lični odbitak, a nezaposlenost i dalje raste.

U takvim uslovima vlada se odlučuje na povećanje stope poreza na dohodak kao i povećanje stope doprinosa kako bi ublažila deficit budžeta iako znamo da to dovodi ionako nekonkurentnu privredu u još teži položaj. Ekspanzivni fiskalni stav tokom perioda ekonomskog rasta kreirao je u Republici Srpskoj troškovnu zavisnost. U periodu krize pod dejstvom automatskih stabilizatora došlo je do pada prihoda dok je veliki dio javnih rashoda ostao nepromijenjen, kao što su bruto plate, penzije, i drugi tekući i kapitalni rashodi. U toku 2007. i 2008. godine privatna potrošnja je bila iznad potencijala, pa je i rast u platama bio nerealan. Ovdje je potrebno da se osvrnemo i na prosječne plate u Republici Srpskoj koje su u proteklom periodu konstantno rasle. Mišljenja su ekonomista da su ove plate u našoj Republici nerealne s obzirom na druge makroekonomske pokazatelje. Republika Srpska je, poslije Hrvatske, zemlja sa najvećom prosječnom platom u jugoistočnoj Evropi. Visok prosjek posljedica je velike zaposlenosti u javnoj administraciji, gdje poslije Francuske i Belgije, Bosna i Hercegovina zauzima treće mjesto u Evropi po

učešću ukupnog broja zaposlenih u javnoj upravi⁴¹. Nadalje, postoje izražene razlike između prosječnih plata u javnoj administraciji i privrednim granama. Poslije javne administracije, najveći prosjek plata imaju zaposleni u zdravstvu i obrazovanju, koji se opet finansiraju iz budžeta. Iako je Vlada još 2009. godine donijela odluku o smanjenju plata u javnoj upravi te zabrani zapošljavanja u istoj, učešće bruto plata budžetskih korisnika u ukupnim rahodima raslo je sa 30% u 2007. godini na 37% u 2008, da bi se u preostalom periodu ovaj procenat održavao na nivou od 39%.

S obzirom na prethodno, može se reći da povećanje poreza na dohodak neće povećati prihode u budžetu. Tako je za 2011. godinu projektovan rast prihoda po osnovu poreza na dohodak za samo 3,03% iako je dohodak sa 8% uvećan na 10%, te je i osnovni lični odbitak sa 250 KM sveden na nulu. Razlog leži u činjenici što povećanje bruto plata zaposlenih u javnoj upravi dovodi istovremeno do povećanja rashoda u budžetu po osnovu bruto plata i povećanja prihoda po osnovu poreza. Što se tiče povećanja stope doprinosa, doći će do malog povećanja prihoda fondova, vlada će po tom osnovu manje subvencionisati ove fondove, te se na bazi ukupne konsolidacije države efekti neće ni vidjeti. Ono što će se sigurno uočiti je težak položaj privrede kojoj su i najmanja povećanja poreza pitanje opstanka na tržištu.

Tabela 4. Budžetski prilivi i prihodi Republike Srpske

	2007.	2008.	2009.	2010.	2011. ⁴²
A. IZVORNI PRIHODI	1.334.110.759	1.507.280.006	1.379.212.438	1.339.500.000	1.356.730.000
I Poreski prihodi	1.188.370.889	1.343.981.101	1.150.698.056	1.196.900.000	1.247.200.000
1. Indirektni porezi	1.009.294.348	1.035.917.403	883.820.185	950.800.000	1.000.200.000
1.1. JR UIO	993.028.298	1.019.994.767	865.990.493	943.800.000	996.200.000
1.2. Indirektni porezi van JR UIO	16.266.050	15.922.636	17.829.692	7.000.000 ⁴³	4.000.000
a) Promet proizvoda i usluga	11.471.336	11.140.771	12.552.649	-	-
b) Porez na željeznički saobraćaj	2.814.191	2.349.844	2.981.373	-	-
c) Akcize	1.622.458	2.243.733	2.010.696	-	-
d) Carine	95.715	77.560	63.672	-	-
e) Takse na naftne derivate	262.350	110.728	221.302	-	-
2. Direktni porezi	175.138.615	299.114.319	264.726.516	246.100.000	247.000.000
a) Porez na dohodak i lična primanja	91.206.811	170.170.252	116.194.515	115.500.000	119.000.000
b) Porez na dobit	68.063.399	118.358.501	137.918.190	119.800.000	117.000.000
c) Porez na imovinu	15.868.405	10.585.566	10.613.811	10.800.000	11.000.000
3. Ostali poreski prihodi	3.937.926	8.949.379	2.151.355	-	-
II Neporeski prihodi	145.739.870	163.298.905	228.514.382	142.600.000	109.530.000
B. POSEBNI PRIHODI	30.404.668	29.192.175	24.665.532	-	25.920.000
C. UKUPNO DOMAĆI PRIHODI	1.364.515.427	1.536.472.181	1.403.877.970	1.339.500.000	1.382.650.000
D. FINANSIRANJE	40.276.631	23.025.278	152.222.524	204.200.000	217.350.000
E. Ukupna budžetska sredstva	1.404.792.058	1.559.497.459	1.556.100.494	1.543.700.000	1.600.000.000

⁴⁰ Prema evidenciji Zavoda za zapošljavanje Republike Srpske.

⁴¹ IMF: Bosnia and Herzegovina: Selected issues; Novembar 2010.

⁴² Za razliku od prve četiri posmatrane godine, gdje su podaci preuzeti iz izvještaja o izvršenju budžeta za posmatranu godinu, za posljednju godinu izvor podataka predstavlja Plan budžeta Republike Srpske za 2011. godinu.

⁴³ Pošto Izvještaj o izvršenju budžeta Republike Srpske za 2010. godinu trenutno nije javno dostupan, te Plan budžeta za 2011. godinu ne raspolaze podacima koji bi omogućili da se pozicija „Indirektni porezi van JR UIO“ detaljno razloži, nije se bilo u mogućnosti analitički prikazati tadašnju poziciju kao što je to urađeno za prve tri posmatrane godine. Iz istog razloga nisu dostupni podaci o ostalim poreskim prihodima, te o posebnim prihodima za 2010. godinu.

Tabela 5. Budžetski prilivi i prihodi Republike Srpske – lančani indeks

	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
A. IZVORNI PRIHODI	1.334.110.759	112,98	91,50	97,12	101,29
I Poreski prihodi	1.188.370.889	113,09	85,61	104,02	104,20
1. Indirektni porezi	1.009.294.348	102,64	85,31	107,58	105,20
1.1. JR UIO	993.028.298	102,72	84,90	108,99	105,55
1.2. Indirektni porezi van JR UIO	16.266.050	97,88	111,97	39,25	57,14
a) Promet proizvoda i usluga	11.471.336	97,12	112,67	-	-
b) Porez na željeznički saobraćaj	2.814.191	83,50	126,88	-	-
c) Akcize	1.622.458	138,29	89,61	-	-
d) Carine	95.715	81,03	82,09	-	-
e) Takse na naftne derivate	262.350	42,21	199,86	-	-
2. Direktni porezi	175.138.615	170,79	88,50	92,96	100,37
a) Porez na dohodak i lična primanja	91.206.811	186,58	68,28	99,40	103,03
b) Porez na dobit	68.063.399	173,89	116,53	86,86	97,66
c) Porez na imovinu	15.868.405	66,71	100,27	101,75	101,85
3. Ostali poreski prihodi	3.937.926	227,26	24,04	-	-
II Neporeski prihodi	145.739.870	112,05	139,94	62,40	76,81
B. POSEBNI PRIHODI	30.404.668	96,01	84,49	-	-
C. UKUPNO DOMAĆI PRIHODI	1.364.515.427	112,60	91,37	95,41	103,22
D. FINANSIRANJE	40.276.631	57,17	661,11	134,15	106,44
E. Ukupna budžetska sredstva	1.404.792.058	111,01	99,78	99,20	103,65

Tabela 6. Budžetski prilivi i prihodi Republike Srpske – procenti u odnosu na ukupan domaći prihod

	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
A. IZVORNI PRIHODI	97,77	98,10	98,24	100	98,13
I Poreski prihodi	87,09	87,47	81,97	89,35	90,20
1. Indirektni porezi	73,97	67,42	62,96	70,98	72,34
1.1. JR UIO	72,78	66,39	61,69	70,45	72,05
1.2. Indirektni porezi van JR UIO	1,19	1,03	1,27	0,52	0,29
a) Promet proizvoda i usluga	0,84	0,73	0,89	-	-
b) Porez na željeznički saobraćaj	0,21	0,15	0,21	-	-
c) Akcize	0,12	0,15	0,14	-	-
d) Carine	0,01	0,01	0,005	-	-
e) Takse na naftne derivate	0,02	0,01	0,02	-	-
2. Direktni porezi	12,84	19,47	18,86	18,37	17,86
a) Porez na dohodak i lična primanja	6,68	11,08	8,28	8,62	8,61
b) Porez na dobit	4,99	7,70	9,82	8,94	8,46
c) Porez na imovinu	1,16	0,69	0,76	0,80	0,80
3. Ostali poreski prihodi	0,29	0,58	0,15	-	-
II Neporeski prihodi	10,68	10,63	16,28	10,64	7,92
B. POSEBNI PRIHODI	2,23	1,90	1,76	-	1,87
C. UKUPNO DOMAĆI PRIHODI	100	100	100	100	100
D. FINANSIRANJE	2,95	1,50	10,84	15,24	15,72
E. Ukupna budžetska sredstva	102,95	101,50	110,84	115,24	115,72

Potrebno je navesti i podatak da su ukupni domaći prihodi u 2009. godini opali za 8,63% u odnosu na prethodnu godinu, odnosno za iznos od 132.594.211 KM. S druge strane, pozicija "Finansiranje" povećala se za 561,11%, što u apsolutnom iznosu iznosi 129.1970.246. Izvor povećanja ove pozicije nalazi se u odobrenim inostranim kreditima, što govori da je zaduženost u 2009. godini u odnosu na prethodnu godinu porasla. Sve to se na kraju odrazilo na iznos ukupnih budžetskih sredstava, koji je ostao gotovo nepromijenjen. Isti scenario važi i za 2010. godinu, gdje je spoljni dug uvećan za dodatnih 51.977.476 KM, dok se za 2011. godinu projektuje rast zaduženja od 6,44%.

ZAKLJUČAK

Pogođene krizom, zemlje širom svijeta su u proteklom periodu nastojale da prvenstveno mjerama fisklane politike utiču na stimulisanje potrošnje i rast investicija kako bi podstakle ekonomski rast i u krajnjoj instanci umanjile budžetski deficit. Specifičnosti svake zemlje uslovljavale su akcije koje su vlade preduzimale. Težište ovog rada su mjere u oblasti poreza; prvenstveno poreza na dohodak, socijalnih doprinosa i poreza na dobit. Kao i u većini zemalja u okruženju, i u Republici Srpskoj nije došlo do promjene stope poreza na dobit koja je ostala među najnižim u Evropi u visini od 10%. Politika niskog poreza na dobit usmjerena je ka privlačenju stanih ulaganja, što je našoj zemlji od izuzetne važnosti.

Međutim, u oblasti oporezivanja dohotka i doprinosa u proteklom periodu zabilježen je stalni rast ovih stopa, da bi početkom 2011. godine stopa poreza na dobit porasla za dva procentna poena, kao i stope doprinosa, sa ukidanjem neoporezivog dijela dohotka. Suočena sa padom prihoda, Vlada je preduzela ove mjere iako je i sama projektovala porast prihoda po ovim osnovama za svega 3%. Neznatan porast prihoda po ovom osnovu uz povećanje stope poreza logično je kada se imaju u vidu sljedeće činjenice. U Republici Srpskoj broj zaposlenih koji se finansiraju iz budžeta Republike predstavlja oko 28% od ukupnog broja zaposlenih, te povećanje bruto plata ne dovodi do promjena u budžetu zbog jednakog uticaja i na prihodnu i na rashodnu stranu. Nadalje, visoke plate javne administracije u odnosu na ostatak privrede ukazuju na to da se iz privrede neće generisati značajno povećanje prihoda. Na primjer, prosječna neto plata u decembru 2010. godine u državnoj upravi iznosila je 1055 KM, dok je u poljoprivredi, građevinarstvu ili prerađivačkoj industriji iznosila oko 580 KM.

S druge strane, privreda, koja se nalazi i onako u teškoj situaciji, i još se nije oporavila od uticaja krize, teško može podnijeti i najmanje povećanje poreza po bilo kom osnovu. Sljedeća prijetnja uzrokovana povećanjem poreza na dohodak jeste povećanje sive ekonomije. Imajući u vidu broj nezaposlenih te broj penzionera, država bi trebalo da preduzme akcije podsticanja privrede, koja nosi najveći teret, umjesto da mjerama poreske politike dovodi do njenog destimulisanja.

LITERATURA

1. Angelov, Djankov: *Tax Stimulus as Crisis Response*, World bank publication, January 2009.
2. Callan, Nolan, Walsh: *The Economic Crisis, Public Sector Pay, and the Income Distribution*; Paper for IZA/OECD Conference, Paris, February 2009
3. Dolls, Fuest, Peichl: *Automatic Stabilizers, Economic Crisis and Income Distribution in Europe*; The Institute for the Study of Labor Bonn, April 2010
4. Kyrili, Martin: *The Impact of the Global Economic Crisis on the Budgets of Low-Income Countries*; A research report for Oxfam Development Finance International; July 2010
5. Mikerević, dr Dragan: "Finansijski menadžment", četvrto izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Ekonomski fakultet u Banjoj Luci i FINRAR, Banja Luka 2011.
6. Raičević Božidar, *Javne finansije*, Ekonomski fakultet, Beograd, 2005.
7. Stiglitz E. Joseph: "Ekonomija javnog sektora", Ekonomski fakultet Beograd, Beograd 2004.
8. Weil, David N. 2008. "Fiscal Policy", Library of Economics and Liberty, The Concise Encyclopedia of Economics, <http://www.econlib.org/library/Enc/FiscalPolicy.html>.
9. Deloitte: *Tax responses to the global economic crisis*, 2009.
10. KPMGs corporate and indirect tax survey 2010. www.kpmg.com/LU/en/IssuesAndInsight
11. KPMGs individual income tax and social security rate survey 2010. www.kpmg.com/Global/en/IssuesAndInsight
12. IMF: Bosnia and Herzegovina: Selected issues; Novembar 2010.

Summary

Both in terms of economic expansion and in recession, the state apparatus at its disposal has instruments which can influence macroeconomic and microeconomic aggregates. With these instruments in direct and indirect ways, is ensured implementation of economic and social objectives, and desired levels of economic growth. Tax policy in recession is particularly emphasized as an important instrument of fiscal policy. Keeping the tax incentive policy through tax reform, lowering tax rates, changes in tax bases and the introduction of tax incentives encourages recovery and enables the development of the economy. On the other hand, the state must cover the part of the burden, which is primarily reflected in the reduction of budgetary inflow. This paper analyzes taken measures of tax policy of Republic of Srpska in the years of current crisis, which are reflected in changes of direct taxes. We observe the effects of the resulting conduct of tax policy and their impact on businesses. Also, the tax policy of Republic of Srpska is analyzed through comparison with the tax measures taken in the entity of Federation of Bosnia and Herzegovina, District of Brcko, surrounding countries, EU and OECD countries. Finally, this paper observes and analyzes the impact of tax policy on the level and structure of local budget influx of Republic of Srpska.